

*Donazzjoni – punctum temporis għall-fini ta' vjolazzjoni tas-sehem riżervat –
data tad-donazzjoni jew data tal-fuħ tas-suċċessjoni?*

- *Punctum temporis ta' valutazzjoni ta' donazzjoni ta' immobbli għall-fini tal-kollazzjoni.*

FIL-PRIM'AWLA TAL-QORTI ĊIVILI

IMHALLEF

ONOR. GRAZIO MERCIECA LL.D.

ILLUM, 12 ta' Ottubru 2023

Rikors Nru. 434/2022 GM

Emanuel Psaila, Maria Grazia Psaila u Victor Psaila

VS

Roderick Psaila

Il-Qorti,

Rat ir-Rikors Ġuramentat ta' Emanuel Psaila u Maria Grazia Psaila li permezz tiegħu wara li ppremettew illi :

1. L-atturi u l-konvenut huma fost is-sitt ulied li kellhom Carmelo u Margherita konjuġi Psaila.
2. Missier il-kontendenti, Carmelo Psaila, miet fil-21 ta' Lulju 2017, filwaqt li omm il-kontendenti, Margherita Psaila, mietet fis-6 ta' Marzu 2021.

3. Is-suċċessjoni ta' Carmelo Psaila u ta' martu Margherita Psaila hija regolata mit-testament pubbliku unika charta magħmul fl-atti tan-Nutar Pubbliku Myriam Spiteri Debono fit-2 ta' Frar 2013, kif emendat mit-testament pubbliku addizzjonali magħmul fl-atti tan-Nutar Pubbliku Pierre Cassar fit-28 ta' Frar 2017, li permezz tagħhom huma iddiżereditaw lil uliedhom Paul u Jesmond aħwa Psaila, filwaqt li ħallew lill-atturi Victor Psaila u Maria Grazia Psaila s-sehem riservat spettanti lilhom skont il-liġi, u nnominaw bħala werrieta tagħhom lil xulxin, bis-sostituzzjoni volgari favur il-konvenut u l-attur Emanuel Psaila f'każ ta' premorjenza, u dan apparti l-legati u prelegati msemmija fl-istess testmenti preċitati.
4. L-attur Emanuel Psaila rrinunzja għall-eredità ta' ommu Margherita Psaila b'nota preżentata fir-reġistru tal-Qorti Ċivili (Sezzjoni ta' Ġurisdizzjoni Volontarja) fis-27 ta' Settembru 2021, b'dan illi rriserva għalih innifsu l-jedd li jitlob is-sehem riservat skont il-liġi.
5. Il-konvenut, interpellat sabiex iħallas is-sehem riservat skont il-liġi, baqa' inadempjenti.
6. Għalhekk qed issir din il-kawża.
7. L-attur Victor Psaila jiddikjara li jaf bil-fatti fuq premessi personalment.

Talbu lil din il-Qorti sabiex:

- (i) tiddeċiedi u tiddikjara illi l-atturi jistħoqqilhom is-sehem riservat fuq l-eredità tal-ġenituri tagħhom Carmelo Psaila u Margherita Psaila, xebba Mizzi;
- (ii) tiddeċiedi u tiddikjara illi l-konvenut huwa obligat iħallas dan is-sehem riservat lill-atturi;
- (iii) tillikwida skont il-liġi l-massa ereditarja ta' Carmelo Psaila u Margherita Psaila, xebba Mizzi, occorrendo previa l-opera ta' periti nominandi, għal finijiet tal-kalkolazzjoni tas-sehem riservat dovut lill-atturi u tenut kont allura ta' donazzjonijiet magħmula mit-testaturi, u occorrendo previa dikjarazzjoni dwar il-leżjoni tas-sehem disponibbli tal-eredità;
- (iv) tillikwida konsegwenzjalment is-sehem riservat dovut lil kull wieħed mill-atturi;
- (v) tikkundanna lill-attur iħallas is-sehem riservat kif likwidat lil kull wieħed mill-atturi, bl-imgħax legali skont il-liġi.

Rat ir-Risposta Ġuramentata ta' Roderick Psaila li permezz tagħha eċċepixxa illi:

1. Qabel xejn hemm lok għal korrezzjoni fil-ħames talba fis-sens illi huwa l-konvenut li jrid iħallas is-sehem riżervat.
2. Fil-mertu, l-esponent ma jopponix għat-talba biex l-atturi jingħataw is-sehem riżervat lilhom dovut dment illi dan jinħadem skont il-liġi.
3. L-esponent kien dejjem dispost illi jħallas dan is-sehem riżervat u kienu l-atturi illi ma qablux mal-komputazzjoni tajba li għamel il-konvenut u għalhekk il-konvenut m'għandux ibati spejjeż ta' dawn il-proċeduri.

Rat l-atti tal-kawża.

Rat li l-kawża giet differita għas-sentenza dwar il-*punctum temporis* li fih għandha tiġi vvalutata d-donazzjoni li saret lill-konvenut tal-fond 13, Carmel House, Triq Santa Tereza, Ħal Għaxaq, bil-kuntratt tal-4 ta' Ġunju 2015.

B'żewġ testmenti *unica charta*, il-ġenituri, li kellhom sitt ulied, iddiżereditaw lil tnejn minnhom, u ħallew is-sehem riżervat lill-atturi Victor Psaila u Maria Grazia Psaila. Il-werrieta kienu l-attur Emanuel Psaila, u l-konvenut Roderick Psaila. Emanuel irrinunzja għall-wirt tal-omm u żamm id-dritt għall-porzjoni riżervata.

Permezz ta' din il-kawża, l-atturi qegħdin jitolbu l-likwidazzjoni u ħlas tas-sehem riżervat li jallegaw li jmisshom mill-wirt tal-ġenituri tagħhom, tenut kont tad-donazzjonijiet minnhom magħmula.

Il-konvenut ma jopponix għall-ħlas tas-sehem riżervat.

Il-kwistjoni bejn il-partijiet hija prinċipalment dwar il-*punctum temporis* tal-valutazzjoni li l-ġenituri taw b'donazzjoni lill-konvenut bil-kuntratt tal-4 ta' Ġunju 2015. Il-konvenut isostni li ż-żmien rilevanti huwa d-data tad-donazzjoni. L-atturi jishqu li ż-żmien rilevanti huwa dak tal-ftuħ tas-suċċessjoni (21.07.2017 tal-missier; 06.03.2021 tal-omm).

Punti ta' liġi

Il-mewt ittemm il-kapaċita' ġuridika tal-persuna u d-drittijiet li għandhom x'jaqsmu magħha, ċjoe' d-drittijiet personali. Izda bħala regola ma teqridx id-drittijiet patrimonjali, anzi timponi li dawn jgħaddu għand persuni oħra. Dan isir jew bis-saħħa tal-liġi inkella bis-saħħa tar-rieda tal-persuna permezz tat-testment jew testmenti. L-għarfien tar-rieda testamentarja, jew fi kliem ieħor il-fakulta' tal-persuna li tiddisponi kif trid hi minn ġidha wara mewtha, jista' jiġi f'konflitt mal-ħtieġa li jiġu mharsa l-aspettattivi suċċessorji tal-qraba tat-testatur. Tant li l-liġi timponi, bħala norma ta' ordni pubbliku, sehem riżervat ossija **jedd fuq il-beni tal-mejjet riżervat favur id-dixxendenti tal-mejjet u min mill-mara jew ir-raġel jibqa' haj (Art. 615(1) Kod. Ċiv.)**. Dan is-sehem hu sagrosant, tant li it-testatur ma jistax jgħabbih b'xi piż jew kundizzjoni (Art. 620(1) Kod. Ċiv.).

Għalhekk il-wirt huwa maqsum f'parti disponibbli, u f'parti riżervata.

Fil-Kodiċi Ċivili, l-legislatur jibda biex jgħid b'mod generali li s-sehem riżervat jiġi kkalkulat fuq l-assi kollu, wara li jitnaqqsu d-djun (Art. 620(2)). Fl-assi jidhru d-donazzjonijiet li t-testatur ikun ta matul ħajtu (Art.620(3)). Imbagħad iktar tard jissokta jippreċiża li d-disposizzjonijiet ta' testment li jaqbzu s-sehem li minnu seta' jagħmel it-testatur, għandhom jitnaqqsu sa dak is-sehem **fiż-żmien tal-ftuħ tas-suċċessjoni (Art. 647)**. Biex jiġi stabbilit kemm għandu jkun dan it-tnaqqis, l-ewwel issir gabra tal-beni kollha li jkun hemm fiż-żmien tal-mewt tat-testatur wara li jinqatgħu d-djun (Art. 648(a)) (*relictum*). Imbagħad jizdedu, b'kalkolu biss, il-beni li t-testatur ikun ta b'donazzjoni (*donatum*) **skont il-valur ta' daww il-beni meta ssir id-donazzjoni (Art. 648(b))**.

Għalhekk kemm il-ġid li jkun hemm fil-mument tal-mewt kif ukoll id-djun jiġu stmati fil-mument tal-ftuħ tas-suċċessjoni. Imma d-donazzjonijiet jiġu stmati fid-data ta' meta jsiru.

Il-Qorti tista' tieqaf hawn għax il-liġi hija ċara u twieġeb bla ekwivoku ta' xejn għall-kweżit imqanqal mill-partijiet. Pero' tiegħu l-opportunita' biex tagħmel f'it riflessjonijiet ta' interess.

(1) L-Art. 648(b) prezenti gie mdaħħal bl-Att XVIII.2004.74. Qabel kien jaqra hekk:

Imbagħad għandhom jigu mgħaqqdin magħhom b'kalkolu biss, il-beni li t-testatur ikun ta b'donazzjoni, kwantu għall-ħwejjeġ mobbli skont il-valur tagħhom fiż-żmien tad-donazzjoni, u, kwantu għall-ħwejjeġ immobbli skont l-istat tagħhom fiż-żmien tad-donazzjoni u l-valur tagħhom fiż-żmien tal-mewt tad-donatur.

(2) It-tfal u d-dixxendenti għandhom jgħoddu akkont tas-sehem tagħhom, fl-interess tat-tfal u dixxendenti l-oħra li jkunu wkoll werrieta, il-valur ta' dak li jkunu ħadu b'donazzjoni ("kollazzjoni"). Il-kollazzjoni, bħala regola ġenerali, **ssir billi jingħadd akkont ta' sehem id-donatarju l-valur tal-ħaġa fiż-żmien tal-ftuh tas-suċċessjoni** (Art. 931(1)) tenut kont *inter alia* fil-każ ta' immobbli l-ispejjeż li jkun għamel id-donatarju biex isiru miljoramenti (Art. 932). Art 931(1) gie sostitwit bl-Att XVIII.2004.99. Qabel kien jgħid li, rigward immobbli, id-donatarju seta' jagħżel jew li jirritorna l-ħaġa inkella jagħtiha valur **fiż-żmien tal-kollazzjoni**.

(3) Il-Kodiċi Ċivili Taljan vigenti jivvaluta d-donazzjonijiet fil-mument tal-ftuh tas-suċċessjoni kemm għall-fini ta' kollazzjoni kif ukoll għall-fini ta' komputazzjoni tas-sehem rizervat. (Art. 556, 747 u 750).

B'mod ġenerali, fil-liġi tagħna, kuntrarjament għal-liġi Taljana, il-*punctum temporis* dwar il-valutazzjoni tad-donazzjonijiet ta' immobbli jvarja skont jekk isirx għall-fini tal-vjolazzjoni ta' sehem rizervat inkella jsirx għall-fini ta' kollazzjoni

Decide

Għal dawn il-motivi l-Qorti tiddeċiedi l-kawża in parte billi tiddikjara li għall-fini tal-komputazzjoni tas-sehem riżervat, l-immobbli mogħti b'donazzjoni għandu jiġi stmat fil-mument li gie ppubblikat il-kuntratt tad-donazzjoni u ċjoe' fl-4 ta' Ġunju 2015.

Tordna l-prosegwiment tal-kawża.

Spejjeż riżervati għall-gudizzju finali.

Moqrija.

ONOR. IMĦALLEF
GRAZIO MERCIECA